Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έβδομο τμήμα)

της 30ής Ιουνίου 2016*

«Προδικαστική παραπομπή — Άρθρο 56 ΣΛΕΕ — Ελεύθερη παροχή υπηρεσιών — Τυχερά παίγνια — Ρύθμιση κράτους μέλους που απαγορεύει, προβλέποντας ποινικές κυρώσεις, την εκμετάλλευση παιγνιομηχανημάτων που παρέχουν δυνατότητα μικρού κέρδους (kleines Glücksspiel) αν δεν έχει χορηγηθεί άδεια από την αρμόδια αρχή — Περιορισμός — Δικαιολόγηση — Αναλογικότητα — Εκτίμηση της αναλογικότητας βάσει τόσο του σκοπού της ρυθμίσεως κατά τη στιγμή της θεσπίσεώς της όσο και των αποτελεσμάτων της κατά την εφαρμογή της — Αποτελέσματα που διαπιστώνονται εμπειρικώς με βεβαιότητα»

Στην υπόθεση C-464/15,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Landesgericht Wiener Neustadt (περιφερειακό δικαστήριο Wiener Neustadt, Αυστρία) με απόφαση της 26ης Αυγούστου 2015, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 2 Σεπτεμβρίου 2015, στο πλαίσιο της δίκης

Admiral Casinos & Entertainment AG

κατά

Balmatic Handelsgesellschaft mbH,

Robert Schnitzer,

Suayip Polat KG,

Ülkü Polat,

Attila Juhas,

Milazim Rexha,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έβδομο τμήμα),

συγκείμενο από την C. Toader (εισηγήτρια), πρόεδρο τμήματος, την A. Prechal και τον E. Jarašiūnas, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: E. Sharpston

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— η Admiral Casinos & Entertainment AG, εκπροσωπούμενη από τον M. Aixberger, Rechtsanwalt,

— οι Balmatic Handelsgesellschaft mbH και Suayip Polat KG, καθώς και οι R. Schnitzer, Ü. Polat, A. Juhas και M. Rexha, εκπροσωπούμενοι από τον P. Ruth, Rechtsanwalt,

— η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την C. Pesendorfer,

— η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις L. Van den Broeck και M. Jacobs, επικουρούμενες από τους B. Van Vooren και P. Vlaemminck, advocaten,

— η Τσεχική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους M. Smolek, T. Müller και J. Vláčil,

— η Εσθονική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την K. Kraavi-Käerdi,

— η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις Ε. Τσαούση και Α. Δημητρακοπούλου,

— η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους D. Colas και R. Coesme,

— η Πορτογαλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους L. Inez Fernandes και M. Figueiredo, καθώς και από τις P. de Sousa Inês και A. Silva Coelho,

— η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους G. Braun και Ε. Τσερέπα-Lacombe,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 56 ΣΛΕΕ.

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφορών μεταξύ της Admiral Casinos & Entertainment AG (στο εξής: Admiral Casinos) με τις Balmatic Handelsgesellschaft mbH και Suayip Polat KG, καθώς και με τους Robert Schnitzer, Ülkü Polat, Attila Juhas και Milazim Rexha, όσον αφορά αίτηση παύσεως της παράνομης εκμεταλλεύσεως παιγνιομηχανημάτων στην Αυστρία.

Το νομικό πλαίσιο

Το αυστριακό δίκαιο

Ο ομοσπονδιακός νόμος για τα τυχερά παίγνια

3 Ο Glücksspielgesetz (ομοσπονδιακός νόμος για τα τυχερά παίγνια), της 28ης Νοεμβρίου 1989 (*BGBl.* 620/1989), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών των διαφορών της κύριας δίκης (στο εξής: GSpG), ορίζει στο άρθρο 2, με τίτλο «Κληρώσεις»:

«(1) Ως κληρώσεις νοούνται τα τυχερά παίγνια

1. που διεξάγει, διοργανώνει, προσφέρει ή στα οποία καθιστά δυνατή την πρόσβαση ένας επιχειρηματίας,

2. στα οποία οι παίκτες ή τρίτοι εκπληρώνουν μια χρηματική παροχή (καταβάλλουν τη μίζα) ενόψει της συμμετοχής τους στο παίγνιο και

3. στα οποία ο επιχειρηματίας, οι παίκτες ή οι τρίτοι δημιουργούν την προσδοκία αποκόμισης άλλης χρηματικής παροχής (κέρδους).

[...]

(3) Πρόκειται για κλήρωση που διεξάγεται μέσω παιγνιομηχανήματος, όταν η απόφαση για την έκβαση του παιγνίου δεν λαμβάνεται κεντρικά, αλλά με τη χρήση μηχανικού ή ηλεκτρονικού μηχανισμού που βρίσκεται μέσα στο ίδιο το παιγνιομηχάνημα [...]

(4) Απαγορευμένες κληρώσεις είναι οι κληρώσεις για τις οποίες δεν έχει χορηγηθεί ή παραχωρηθεί άδεια διοργάνωσης βάσει του παρόντος ομοσπονδιακού νόμου και οι οποίες δεν εξαιρούνται από το προβλεπόμενο στο άρθρο 4 κρατικό μονοπώλιο για τα τυχερά παίγνια.»

4 Δυνάμει του άρθρου 3 του GSpG, με τίτλο «Μονοπώλιο για τα τυχερά παίγνια», δικαίωμα διοργάνωσης τυχερών παιγνίων έχουν μόνον οι ομοσπονδιακές αρχές.

5 Τα άρθρα 4 και 5 του GSpG προβλέπουν ωστόσο εξαιρέσεις από το εν λόγω μονοπώλιο για τις κληρώσεις που διεξάγονται με παιγνιομηχανήματα, οι κανόνες των οποίων μπορούν να ρυθμιστούν μόνον από τη νομοθεσία των ομόσπονδων κρατών.

6 Το άρθρο 5 του GSpG προβλέπει μεταξύ άλλων ότι καθένα από τα εννέα Länder μπορεί να χορηγεί σε τρίτους άδειες για τη διεξαγωγή κληρώσεων με παιγνιομηχανήματα, εφόσον οι αιτούντες τη χορήγηση άδειας πληρούν τις προβλεπόμενες ελάχιστες απαιτήσεις από άποψη δημόσιας τάξης και τηρούν ορισμένα ειδικά συνοδευτικά μέτρα για την προστασία των παικτών.

Ο ποινικός κώδικας

7 Πέρα από τις διοικητικές κυρώσεις που επιβάλλονται δυνάμει του GSpG, η διοργάνωση τυχερών παιγνίων με σκοπό το κέρδος από πρόσωπο που δεν διαθέτει άδεια διώκεται και ποινικώς. Κατά το άρθρο 168, παράγραφος 1, του Strafgesetzbuch (ποινικού κώδικα), τιμωρείται «όποιος είτε διοργανώνει παίγνιο στο οποίο το κέρδος ή η ζημία του παίκτη εξαρτάται αποκλειστικώς ή κυρίως από την τύχη ή το οποίο απαγορεύεται ρητώς είτε προάγει τη συνάθροιση ατόμων προς διοργάνωση τέτοιου παιγνίου, με σκοπό να προσπορίσει στον εαυτό του ή σε τρίτον περιουσιακό όφελος από τη διοργάνωση ή τη συνάθροιση αυτή». Οι προβλεπόμενες κυρώσεις είναι ποινή φυλάκισης μέχρι έξι μηνών ή πρόστιμο ίσο προς 360 ημέρες. Δυνάμει του άρθρου 168, παράγραφος 2, του κώδικα αυτού, οι ίδιες ποινές επιβάλλονται σε «οποιονδήποτε μετέχει σε τέτοιου είδους τυχερά παίγνια ως επιχειρηματίας».

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

8 Η Admiral Casinos, εταιρία αυστριακού δικαίου, διαθέτει, στο ομόσπονδο κράτος της Κάτω Αυστρίας, άδεια εκμεταλλεύσεως τυχερών παιγνίων υπό τη μορφή κληρώσεων μέσω παιγνιομηχανημάτων.

9 Οι εναγόμενοι της κύριας δίκης είναι εταιρίες και φυσικά πρόσωπα που εκμεταλλεύονται καφετέριες και πρατήρια καυσίμων στο ομόσπονδο κράτος της Κάτω Αυστρίας, όπου έχουν εγκαταστήσει τέτοια μηχανήματα.

10 Οι εκμεταλλευόμενοι τα μηχανήματα αυτά είναι δύο εταιρίες που εδρεύουν στην Τσεχική Δημοκρατία και στη Σλοβακία, αντιστοίχως, στις οποίες οι εναγόμενοι της κύριας δίκης παραχώρησαν, έναντι αμοιβής, το δικαίωμα εγκαταστάσεως παιγνιομηχανημάτων στα καταστήματά τους. Οι εν λόγω εναγόμενοι δεν διαθέτουν στην Αυστρία καμία άδεια εκμεταλλεύσεως τυχερών παιγνίων υπό τη μορφή κληρώσεων μέσω παιγνιομηχανημάτων.

11 Με τις αγωγές που άσκησε η Admiral Casinos ενώπιον του Landesgericht Wiener Neustadt (περιφερειακού δικαστηρίου Wiener Neustadt, Αυστρία) ζητεί να υποχρεωθούν οι εναγόμενοι της κύριας δίκης να παύσουν να εκμεταλλεύονται παιγνιομηχανήματα ή να επιτρέπουν την εκμετάλλευσή τους, εφόσον δεν διαθέτουν τις απαιτούμενες προς τούτο άδειες των διοικητικών αρχών.

12 Οι εναγόμενοι προβάλλουν, κατ' ουσίαν, ότι η δραστηριότητά τους είναι νόμιμη, στον βαθμό που ο GSpG και το κρατικό μονοπώλιο των τυχερών παιγνίων αντιβαίνουν στο δίκαιο της Ένωσης, ιδίως στο άρθρο 56 ΣΛΕΕ, σχετικά με την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών.

13 Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι το Landesgericht Wiener Neustadt (περιφερειακό δικαστήριο Wiener Neustadt) συντάσσεται με τη νομολογία των τριών ανώτατων αυστριακών δικαστηρίων κατά την οποία, λαμβανομένης υπόψη της αποφάσεως της 30ής Απριλίου 2014, Pfleger κ.λπ. (C-390/12, EU:C:2014:281), ο GSpG είναι συμβατός με το άρθρο 56 ΣΛΕΕ, δεδομένου ότι ο νόμος αυτός ανταποκρίνεται όντως στη μέριμνα του νομοθέτη για περιορισμό των τυχερών παιγνίων και την καταπολέμηση της συναφούς εγκληματικότητας.

14 Το εν λόγω δικαστήριο δεν συμφωνεί ωστόσο με την ερμηνεία της αποφάσεως της 30ής Απριλίου 2014, Pfleger κ.λπ. (C-390/12, EU:C:2014:281), στην οποία προέβη το Oberster Gerichtshof (Ανώτατο Δικαστήριο, Αυστρία), κατά την οποία η εκτίμηση της αναλογικότητας της εθνικής ρυθμίσεως πρέπει να βασίζεται στην εξέλιξη που έχει καταγραφεί στον τομέα των τυχερών παιγνίων μετά τη θέσπιση της ρυθμίσεως αυτής.

15 Κατά το αιτούν δικαστήριο, διάφοροι παράγοντες, όπως η αύξηση του πληθυσμού, οι οικονομικές συνθήκες, η μετανάστευση κ.λπ., η εκτίμηση των οποίων είναι δυσχερής, μπορούν να επηρεάσουν τα αποτελέσματα της εν λόγω ρυθμίσεως μετά τη θέσπισή της. Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι η συμβατότητα με το δίκαιο της Ένωσης που διαπιστώθηκε κατά τον χρόνο θεσπίσεως της ρυθμίσεως αυτής από τα ανώτατα δικαστήρια δεν πρέπει να μπορεί να αμφισβητηθεί μεταγενεστέρως, με την εκ των υστέρων αξιολόγηση των εξελίξεων που έλαβαν χώρα μετά τη θέσπισή της.

16 Το εν λόγω δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες ως προς την ερμηνεία της γερμανικής λέξης «tatsächlich» («genuinely» στην αγγλική απόδοση και «véritablement» στη γαλλική) που διαλαμβάνεται στη σκέψη 56 της αποφάσεως της 30ής Απριλίου 2014, Pfleger κ.λπ. (C-390/12, EU:C:2014:281), κατά την οποία το άρθρο 56 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση, εφόσον η ρύθμιση αυτή δεν ανταποκρίνεται όντως στη μέριμνα για μείωση των ευκαιριών συμμετοχής σε τυχερά παίγνια ή για την καταπολέμηση, με συνέπεια και σύστημα, της συναφούς προς τα παίγνια αυτά εγκληματικότητας. Διερωτάται επίσης κατά πόσον η λέξη αυτή πρέπει να ερμηνευθεί ως επιβεβαιώνουσα την ερμηνεία στην οποία προέβη το Oberster Gerichtshof (Ανώτατο Δικαστήριο), κατά την οποία είναι αναγκαία η εκτίμηση όχι μόνον των σκοπών της επίμαχης στην κύρια δίκη ρυθμίσεως, αλλά και των αποτελεσμάτων της, τα οποία πρέπει να διαπιστώνονται εμπειρικώς με βεβαιότητα, στο πλαίσιο της εκ των υστέρων αξιολογήσεως της αναλογικότητας.

17 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Landesgericht Wiener Neustadt (περιφερειακό δικαστήριο Wiener Neustadt) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το εξής προδικαστικό ερώτημα:

«Έχει το άρθρο 56 ΣΛΕΕ την έννοια ότι, στο πλαίσιο του ελέγχου της αναλογικότητας εθνικής ρυθμίσεως που προβλέπει μονοπώλιο στην αγορά των τυχερών παιγνίων, η συμβατότητα της εν λόγω ρυθμίσεως προς το δίκαιο της Ένωσης δεν εξαρτάται μόνον από τον σκοπό της ρυθμίσεως, αλλά και από τα αποτελέσματά της, τα οποία πρέπει να διαπιστώνονται εμπειρικώς με βεβαιότητα;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

Επί της αρμοδιότητας

18 Η Αυστριακή Κυβέρνηση αμφισβητεί την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου να απαντήσει στο υποβληθέν ερώτημα, ιδίως λόγω του ότι οι διαφορές της κύριας δίκης δεν περιέχουν διασυνοριακό στοιχείο.

19 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, καίτοι, λαμβανομένης υπόψη της κατανομής αρμοδιοτήτων στο πλαίσιο της διαδικασίας προδικαστικής αποφάσεως, το εθνικό δικαστήριο είναι το μόνο αρμόδιο να προσδιορίζει το αντικείμενο των ερωτημάτων που προτίθεται να υποβάλει στο Δικαστήριο, εντούτοις, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, το Δικαστήριο, προκειμένου να διαπιστώσει αν έχει αυτό το ίδιο αρμοδιότητα, πρέπει να εξετάζει τις συνθήκες υπό τις οποίες του έχει υποβληθεί η αίτηση από το εθνικό δικαστήριο (βλ. απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2010, Volker und Markus Schecke και Eifert, C-92/09 και C-93/09, EU:C:2010:662, σκέψη 39).

20 Τούτο συμβαίνει, ιδίως, στην περίπτωση στην οποία το πρόβλημα που υποβλήθηκε στο Δικαστήριο είναι καθαρώς υποθετικής φύσεως ή όταν η ερμηνεία κανόνα της Ένωσης που ζητεί το εθνικό δικαστήριο δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης. Έτσι, το Δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να δώσει απάντηση σε ερώτημα όταν είναι πρόδηλο ότι η διάταξη του δικαίου της Ένωσης που του υποβλήθηκε προς ερμηνεία δεν μπορεί να τύχει εφαρμογής (βλ. απόφαση της 1ης Οκτωβρίου 2009, Woningstichting Sint Servatius, C-567/07, EU:C:2009:593, σκέψη 43 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

21 Είναι αληθές ότι οι διατάξεις της Συνθήκης ΛΕΕ περί ελευθερίας εγκαταστάσεως και περί ελεύθερης παροχής υπηρεσιών δεν έχουν εφαρμογή σε καταστάσεις των οποίων όλα τα στοιχεία περιορίζονται στο εσωτερικό ενός και μόνου κράτους μέλους (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 17ης Ιουλίου 2008, Επιτροπή κατά Γαλλίας, C-389/05, EU:C:2008:411, σκέψη 49).

22 Ωστόσο, πρέπει να υπομνησθεί ότι, μολονότι μια εθνική ρύθμιση όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης –η οποία εφαρμόζεται αδιακρίτως τόσο στους Αυστριακούς επιχειρηματίες όσο και στους επιχειρηματίες που είναι εγκατεστημένοι σε άλλα κράτη μέλη– δεν εμπίπτει, κατά κανόνα, στις διατάξεις περί θεμελιωδών ελευθεριών που κατοχυρώνει η Συνθήκη ΛΕΕ παρά μόνον εφόσον έχει εφαρμογή σε περιπτώσεις που σχετίζονται με το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών, εντούτοις ουδόλως αποκλείεται το ενδεχόμενο επιχειρηματίες εγκατεστημένοι σε άλλα κράτη μέλη εκτός της Δημοκρατίας της Αυστρίας να ενδιαφέρθηκαν ή να ενδιαφερθούν να εκμεταλλευθούν παιγνιομηχανήματα στο εν λόγω κράτος μέλος (βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις της 19ης Ιουλίου 2012, Garkalns, C-470/11, EU:C:2012:505, σκέψη 21, και της 13ης Φεβρουαρίου 2014, Sokoll-Seebacher, C-367/12, EU:C:2014:68, σκέψη 10).

23 Εν προκειμένω, όπως προκύπτει από τις σκέψεις 8 έως 10 της παρούσας αποφάσεως, μολονότι τόσον η ενάγουσα όσο και οι εναγόμενοι της κύριας δίκης είναι, βεβαίως, επιχειρήσεις ή πρόσωπα που έχουν την έδρα ή την κατοικία τους στο έδαφος της Δημοκρατίας της Αυστρίας, γεγονός παραμένει ότι οι εκμεταλλευόμενοι τα επίμαχα στην κύρια δίκη παιγνιομηχανήματα, αν και δεν περιλαμβάνονται στους

εναγομένους της κύριας δίκης, είναι δύο εταιρίες που εδρεύουν στην Τσεχική Δημοκρατία και στη Σλοβακία και στις οποίες οι εναγόμενοι έχουν παραχωρήσει έναντι αμοιβής το δικαίωμα εγκαταστάσεως των παιγνιομηχανημάτων στις επιχειρήσεις τους.

24 Υπό τις συνθήκες αυτές, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να απαντήσει στο υποβληθέν ερώτημα.

Επί της ουσίας

25 Με το ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν το άρθρο 56 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι, κατά τον έλεγχο της αναλογικότητας εθνικής περιοριστικής ρυθμίσεως στον τομέα των τυχερών παιγνίων, δεν πρέπει να λαμβάνεται υπόψη μόνον ο επιδιωκόμενος από τη ρύθμιση αυτή σκοπός, όπως είχε οριστεί κατά τον χρόνο της θεσπίσεώς της, αλλά και τα αποτελέσματά της, τα οποία πρέπει να αξιολογούνται μετά τη θέσπισή της και να διαπιστώνονται εμπειρικώς με βεβαιότητα.

26 Πρώτον, είναι αναγκαίο να διευκρινιστεί ότι η φράση «αποτελέσματα τα οποία διαπιστώνονται εμπειρικώς με βεβαιότητα», που διαλαμβάνεται στο προδικαστικό ερώτημα, στηρίζεται, όπως προκύπτει από την απόφαση περί παραπομπής, στη σημασία από νομικής απόψεως της λέξης «tatsächlich», η οποία χρησιμοποιείται στην απόδοση στα γερμανικά της σκέψεως 56 της αποφάσεως της 30ής Απριλίου 2014, Pfleger κ.λπ. (C-390/12, EU:C:2014:281).

27 Συναφώς, παρατηρείται ότι η απόδοση της λέξης αυτής, η οποία διαλαμβάνεται στη σκέψη 56 της αποφάσεως της 30ής Απριλίου 2014, Pfleger κ.λπ. (C-390/12, EU:C:2014:281), σε πολλές γλώσσες βρίσκεται μάλλον εγγύτερα στην έννοια που έχει η λέξη στα γαλλικά. Συγκεκριμένα, η ισοδύναμη λέξη στα γερμανικά της γαλλικής λέξης «véritablement» είναι η λέξη «wirklich» και όχι η λέξη «tatsächlich», η δε εκτίμηση αυτή επιβεβαιώνεται, μεταξύ άλλων, από την απόδοση της συγκεκριμένης λέξης, που διαλαμβάνεται στη σκέψη 56, στα ισπανικά («verdaderamente»), στα αγγλικά («genuinely»), στα λιθουανικά («tikrai»), στα πολωνικά («rzeczywiście»), στα πορτογαλικά («verdadeiramente»), στα ρουμανικά («*I*») και στα φινλανδικά («todellisuudessa»).

28 Εξάλλου, επισημαίνεται ότι η γερμανική λέξη «tatsächlich», λαμβανομένου υπόψη του πάγιου νομολογιακού πλαισίου στο οποίο χρησιμοποιείται με τον τρόπο αυτόν, έχει εν προκειμένω έννοια παρόμοια με την έννοια της λέξης «wirklich», δεδομένου ότι οι δύο αυτές λέξεις είναι εναλλάξιμες στο εν λόγω πλαίσιο. Έτσι, μολονότι το Δικαστήριο χρησιμοποιεί, βεβαίως, τη λέξη «tatsächlich» στη σκέψη 98 της αποφάσεως της 8ης Σεπτεμβρίου 2010, Stoß κ.λπ. (C-316/07, C-358/07 έως C-360/07, C-409/07 και C-410/07, EU:C:2010:504), γεγονός παραμένει ότι η σκέψη αυτή παραπέμπει σε προγενέστερη πάγια νομολογία που διαμορφώθηκε με τις σκέψεις 37 της αποφάσεως της 21ης Οκτωβρίου 1999, Zenatti (C-67/98, EU:C:1999:514), και 53 της αποφάσεως της 6ης Μαρτίου 2007, Placanica κ.λπ. (C-338/04, C-359/04 και C-360/04, EU:C:2007:133), αντιστοίχως, όπου, στην απόδοσή τους στα γερμανικά, χρησιμοποιείται η λέξη «wirklich». Κατά τον ίδιο τρόπο επίσης χρησιμοποιούνται, μεταξύ άλλων, στη γερμανική και γαλλική απόδοση της σκέψεως 36 της αποφάσεως της 24ης Ιανουαρίου 2013, Stanleybet κ.λπ. (C-186/11 και C-209/11, EU:C:2013:33), στο ίδιο πλαίσιο, οι λέξεις «wirklich» και «véritablement», αντιστοίχως.

29 Κατά συνέπεια, η χρήση απλώς της λέξης «véritablement» στη σκέψη 56 της αποφάσεως της 30ής Απριλίου 2014, Pfleger κ.λπ. (C-390/12, EU:C:2014:281), δεν έχει την έννοια συγκεκριμένης υποδείξεως προς τα εθνικά δικαστήρια να διαπιστώσουν «εμπειρικώς με βεβαιότητα» την ύπαρξη ορισμένων αποτελεσμάτων της εθνικής ρυθμίσεως μετά τη θέσπισή της.

30 Δεύτερον, πρέπει να εξεταστεί το ζήτημα αν, κατά τον έλεγχο της αναλογικότητας μιας περιοριστικής εθνικής ρυθμίσεως στον τομέα των τυχερών παιγνίων, το αιτούν δικαστήριο πρέπει να λαμβάνει υπόψη όχι μόνο τον σκοπό της ρυθμίσεως αυτής, όπως είχε οριστεί κατά τον χρόνο της θεσπίσεώς της, αλλά και τα αποτελέσματά της, τα οποία πρέπει να αξιολογούνται μετά τη θέσπισή της.

31 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, στη σκέψη 52 της αποφάσεως της 30ής Απριλίου 2014, Pfleger κ.λπ. (C-390/12, EU:C:2014:281), που αφορούσε την ίδια με την επίμαχη στην κύρια δίκη ρύθμιση, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι το εθνικό δικαστήριο οφείλει να εκτιμά συνολικά τις περιστάσεις υπό τις οποίες έχει θεσπιστεί και εφαρμόζεται μια περιοριστική ρύθμιση.

32 Το Δικαστήριο έχει, επομένως, κρίνει ότι η εκτίμηση της αναλογικότητας δεν περιορίζεται στην ανάλυση της καταστάσεως, όπως είχε κατά τον χρόνο της θεσπίσεως της συγκεκριμένης ρυθμίσεως, αλλά η εκτίμηση αυτή πρέπει επίσης να λαμβάνει υπόψη το, κατ' ανάγκη, μεταγενέστερο στάδιο της εφαρμογής της ρυθμίσεως αυτής.

33 Στη σκέψη 56 της αποφάσεως της 30ής Απριλίου 2014, Pfleger κ.λπ. (C-390/12, EU:C:2014:281), το Δικαστήριο έκρινε εξάλλου ότι το άρθρο 56 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση, εφόσον η ρύθμιση αυτή δεν ανταποκρίνεται όντως στη μέριμνα για μείωση των ευκαιριών συμμετοχής σε τυχερά παίγνια ή για την καταπολέμηση, με συνέπεια και σύστημα, της συναφούς προς τα παίγνια αυτά εγκληματικότητας.

34 Πάντως, από τη χρήση της φράσης «με συνέπεια και σύστημα» προκύπτει ότι η εν λόγω ρύθμιση πρέπει να ανταποκρίνεται στη μέριμνα για μείωση των ευκαιριών συμμετοχής σε τυχερά παίγνια ή για την καταπολέμηση της συναφούς προς τα παίγνια αυτά εγκληματικότητας όχι μόνο κατά τον χρόνο της θεσπίσεώς της, αλλά και μετά τη θέσπισή της.

35 Εξάλλου, στις σκέψεις 65 και 66 της αποφάσεως της 15ης Σεπτεμβρίου 2011, Dickinger και Ömer (C-347/09, EU:C:2011:582), το Δικαστήριο έκρινε επίσης ότι, στο πλαίσιο της αναλύσεως της αναλογικότητας, στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να ελέγξει, μεταξύ άλλων, την εξέλιξη της εμπορικής πολιτικής των επιχειρηματιών που έχουν τη σχετική άδεια και την κατάσταση, κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης, των εγκληματικών και των ενεχουσών απάτη δραστηριοτήτων που συνδέονται με τυχερά παίγνια.

36 Συνεπώς, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, κατά τον έλεγχο της αναλογικότητας, η προσέγγιση του αιτούντος δικαστηρίου δεν πρέπει να είναι στατική αλλά δυναμική, υπό την έννοια ότι πρέπει να λαμβάνει υπόψη την εξέλιξη των συνθηκών μετά τη θέσπιση της εν λόγω ρυθμίσεως.

37 Κατόπιν όλων των ανωτέρω σκέψεων, στο υποβληθέν ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 56 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι, κατά τον έλεγχο της αναλογικότητας περιοριστικής στον τομέα των τυχερών παιγνίων εθνικής ρυθμίσεως, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όχι μόνον ο επιδιωκόμενος από τη ρύθμιση αυτή σκοπός, όπως είχε οριστεί κατά τον χρόνο της θεσπίσεώς της, αλλά και τα αποτελέσματά της, τα οποία πρέπει να αξιολογούνται μετά τη θέσπισή της.

Επί των δικαστικών εξόδων

38 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (έβδομο τμήμα) αποφαίνεται:

Το άρθρο 56 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι, κατά τον έλεγχο της αναλογικότητας περιοριστικής στον τομέα των τυχερών παιγνίων εθνικής ρυθμίσεως, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη όχι μόνον ο επιδιωκόμενος από τη ρύθμιση αυτή σκοπός, όπως είχε οριστεί κατά τον χρόνο της θεσπίσεώς της, αλλά και τα αποτελέσματά της, τα οποία πρέπει να αξιολογούνται μετά τη θέσπισή της.

(υπογραφές)